

У статті розглянуто поняття кредиторської заборгованості, наголошено на важливості організації системи її внутрішнього контролю. Сформульовані завдання внутрішнього контролю кредиторської заборгованості та представлені основні його етапи, а також наведені основні шляхи подальшого його удосконалення в сучасних умовах економічного розвитку.

Ключові слова: кредитор, кредиторська заборгованість, внутрішній контроль, борг, розрахунки.

The article discusses the concept payable, stressed the importance of the system of internal control. Formulated internal control objectives and are payable milestones and are the main ways of its further improvement in current economic conditions.

Keywords: internal control, debt, payments, receivable, payable.

Розрахунки з контрагентами є важливою складовою фінансово-економічної діяльності будь-якого підприємства. Вони нерозривно пов'язані з вхідними та вихідними грошовими потоками, які складають основу процесу забезпечення безперервної діяльності суб'єктів господарювання. Крім того, вартість грошей з урахуванням фактора часу має тенденцію до зниження, що своєю чергою негативно впливає на їх покупну спроможність і призводить до скорочення ресурсів підприємств. Значну питому вагу в складі ресурсів підприємства займають позикові кошти, у тому числі й кредиторська заборгованість.

Кредиторська заборгованість — це заборгованість підприємства перед іншими підприємствами, яка виникла внаслідок здійснених раніше операцій щодо якої в підприємстві існують зобов'язання її погашення в певний строк.

Під час здійснення господарської діяльності підприємство взаємодіє з іншими суб'єктами господарювання, які поставляють товарно-матеріальні цінності, виробничі запаси, обладнання, надають послуги, виконують роботи, необхідні для забезпечення звичайної та безперервної діяльності підприємства. У результаті чого і виникає поточна кредиторська заборгованість перед вітчизняними та іноземними контрагентами. Тому одним з головних завдань, які постають перед управлінським персоналом підприємства, є постійний контроль за величиною кредиторської заборгованості, строків її погашення, аналіз структури та забезпечення оптимального співвідношення між сумами кредиторської та дебіторської заборгованості. У зміцненні фінансового стану і платоспроможності підприємств значна роль належить контролю за станом розрахунків.

Питаннями організації системи внутрішнього контролю кредиторської заборгованості розглядали такі вчені-науковці, як Береза С.Л., Білуха М.Т., Бутинець Ф.Ф., Дедков С.П., Рудницький В., Добровольська О.В., Завгородній В.П., Кузьмінський А.М., Максимова В.Ф., Нападовська Л.В., Ошишук В.М., Шевчук В.О. та інші.

У працях українських вчених висвітлено ряд питань із організації та впровадження внутрішнього контролю на вітчизняних підприємствах. Незначний обсяг методичних та практичних розробок цього напрямку контролю разом із проблемами дотримання фінансової дисципліни суб'єктами господарювання є причиною незадовільного стану розрахунків з контрагентами. Це в свою чергу призводить до викривлення інформації про фінансовий стан підприємств та знижує ефективність прийнятих управлінських рішень. Ці факти, а також наявна недосконалість практичних аспектів організації внутрішнього контролю за розрахунками на підприємствах визначають доцільність дослідження.

Метою дослідження вивчення системи організації внутрішнього контролю розрахунків з кредиторами на українських підприємствах, яка формує підґрунтя для прийняття своєчасних та ефективних управлінських рішень в процесі здійснення фінансово-господарської діяльності, а також визначення напрямків її удосконалення та розвитку.

На даний час можна сказати, що стан внутрішнього контролю на вітчизняних підприємствах у більшості випадків характеризується як незадовільний. Основною причиною є те, що власники підприємств, не приділяють належної уваги побудові ефективної системи внутрішнього контролю.

Всі порушення мають бути виявлені на рівні внутрішнього контролю тому основним завданням на підприємстві має бути створення спеціального незалежного підрозділу — відділу внутрішнього контролю. Доцільність його створення можна довести тим, що це

Krot Y.M.,

Ph. D., Associate Professor

Pasternak Y.P.

Ph. D., Associate Professor

Cherkassy Technological University, Cherkassy, Ukraine

INTERNAL CONTROL SYSTEM PAYABLES AND DIRECTIONS OF ITS IMPROVEMENT

Крот Ю.М.,

к.е.н., доцент

Пастернак Я.П.

к.е.н., доцент

Черкаський державний технологічний університет, Черкаси, Україна

СИСТЕМА ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ТА НАПРЯМКИ ЇЇ УДОСКОНАЛЕННЯ

допоможе керівництву здійснювати ефективний контроль за окремими структурними підрозділами, виявляти резерви виробництва і найбільш перспективні напрями розвитку.

Кредиторська заборгованість складає значну частку поточних зобов'язань підприємства, а це свідчить про те, що достовірність цих показників необхідна для забезпечення достовірності в загальному фінансовій звітності [3, с. 285].

На сучасному етапі діюча система розрахунків з постачальниками і підрядниками, різними дебіторами і кредиторами ще не відповідає вимогам прискорення грошового обігу і зміцнення фінансового стану підприємства, що, в свою чергу, веде до нестабільності у постачанні основних матеріальних ресурсів. Несвочасні розрахунки створюють взаємну заборгованість між виробником і споживачами продукції, ведуть до несвочасних виплат готівкою в рахунок заробітної плати, що викликає невдоволення працюючих та погіршує соціальне становище. Важливою умовою успішного функціонування виробничо-економічних відносин на різного роду підприємствах є раціональне використання системи безготівкових розрахунків. Загроза кризи неплатежів вимагає підвищення розрахункової дисципліни суб'єктів господарської діяльності.

Для ефективності проведення внутрішнього контролю розрахунків з кредиторами необхідно визначити, які методи та прийоми будуть використовуватись ним для отримання необхідної інформації. Під час контролю зазначених операцій контролером можуть застосовуватись такі прийоми:

- правова оцінка укладання договорів на постачання продукції;
- застосування письмового підтвердження від третіх осіб;
- перевірка документів, отриманих суб'єктами підприємницької діяльності від третіх осіб;
- застосування прийому інспекції та аналітичних процедур.

Попередній контроль кредиторської заборгованості полягає у ретельній перевірці контрагентів з метою мінімізації ймовірності невиконання ними зобов'язань. Для цього кожне підприємство може розробити свою шкалу відбору з застосуванням різних критеріїв і показників. Головними аспектами, які беруться до уваги в процесі прийняття рішення про співпрацю з тим чи іншим контрагентом, можна віднести наступні:

- репутація майбутнього контрагента, тобто оцінка, яка робиться на досвіді попередніх відносин, власних спостереженнях та інформації, отриманої від інших контрагентів;

- надійність фінансового становища – вивчення та аналіз основних показників фінансової звітності контрагента (платоспроможності, ліквідності, кредитоспроможності, фінансової стійкості тощо).

Головним завданням внутрішнього контролю кредиторської заборгованості є перевірка юридичного оформлення договірних відносин. Господарські договори є найбільш поширеною і важливою підставою для виникнення зобов'язання та основним документом для реалізації товарно-грошових відносин підприємств між собою в сучасних умовах господарювання. Договірні відносини регулюються, як на рівні підприємства так і на рівні держави через законодавчі акти. Завдання, які постають в процесі здійснення контролю договірних процесів, полягають у перевірці змісту договорів відповідно до нормативно-правової бази України та правильності процедури укладання договорів, тобто чи враховані всі важливі аспекти та чи зазначені обов'язкові реквізити (терміни поставки товару, умови взаєморозрахунків, відповідальності за порушення договірних відносин тощо).

Внутрішній контроль розрахунків з кредиторами можна здійснювати у такій послідовності:

- з'ясувати стан бухгалтерського обліку та фінансової звітності;
- оцінити основні показники підприємства;
- провести аналіз даних інвентаризації розрахунків, звіривши їх з фактичними даними, відображеними у Головній книзі, балансі підприємства, аналітичними даними розрахункових

рахунків (звіряють залишки на початок звітного періоду, відображені в реєстрах бухгалтерського обліку, із залишками, показаними у попередньому звітному періоді);

- уточнити реальність дебіторської та кредиторської заборгованості;
- визначити правильність відображення зобов'язань в обліку;
- виявити основні форми розрахунків з кредиторами;
- визначити повноту і правильність отримуваних підприємством отриманих від кредиторів запасів;
- встановити дотримання діючих цін і тарифів.

Якість контролю залежить від частоти перегляду та аналізу кредиторської заборгованості. Далі необхідно систематично проводити інвентаризацію заборгованості шляхом перевірки первинних документів, які виступають основою для проведення розрахунків та відображення операцій в обліку, а також шляхом взаємозвірки розрахунків з контрагентами. Також слід звертати увагу на правомірність та законність здійснених операцій.

Контроль кредиторської заборгованості повинен забезпечувати своєчасність погашення договірних зобов'язань. Це в свою чергу дозволяє підприємству уникнути збитків у вигляді штрафів та пені.

На нашу думку доцільним управлінським рішенням буде розробити та затвердити Положення про інвентаризаційну комісію. У цьому положенні слід передбачити порядок формування інвентаризаційної комісії, кваліфікаційні вимоги, порядок здійснення інвентаризації, права членів інвентаризаційної комісії, їх відповідальність тощо.

В загальному досягнути найбільшої ефективності проведення контролю кредиторської заборгованості можна при тісній взаємодії бухгалтерської служби підприємства, його юридичного та фінансового відділів. Однак в наш час навіть великі підприємства намагаються зекономити якомога більше коштів і спеціальні служби внутрішнього контролю (аудиту) відсутні, які б могли розробити та запропонувати комплекс заходів, направлених на створення, постійне впорядкування та удосконалення системи внутрішнього контролю з метою забезпечення інформацією управлінський персонал та керівництво про стан розрахунків для прийняття управлінських рішень та складання звітності. Вважаємо, на українських підприємствах необхідно створення таких служб, відділів чи хоча б секторів (наприклад у складі фінансової служби чи бухгалтерії) для здійснення необхідних заходів, які досить важливі для забезпечення успішного функціонування підприємств.

Отже, можна зробити висновок, що вітчизняним підприємствам є за доцільне впроваджувати внутрішній контроль за розрахунками з кредиторами. Це забезпечить управлінський персонал достовірною інформацією про стан, структуру та динаміку відносин з контрагентами і допоможе правильно визначити основні напрями діяльності та завдання, які постають перед суб'єктом господарювання.

Основними завданнями здійснення контролю є:

- забезпечити юридичну обґрунтованість кожну суму кредиторської заборгованості;
- вивчити причини виникнення заборгованості та спрогнозувати наслідки її прострочення;
- здійснити ряд заходів щодо з'ясування можливості погашення кредиторської заборгованості;
- регулярно проводити інвентаризацію розрахунків на підприємстві.

Внутрішній контроль буде здійснювати контроль усієї діяльності підприємства і покликаний досконало знати законодавство, що регулює господарську діяльність, та внутрішні розпорядження, які становлять його економічну нормативну базу, а також технологію виробництва. Спеціалісти служби внутрішнього контролю повинні використовувати сучасні програми бухгалтерського обліку, юридичні бази даних, програми аналізу фінансово-господарської діяльності та інші спеціальні програми.

Для забезпечення виконання завдань, наведених вище, потрібна висока достовірність даних бухгалтерського обліку про стан кредиторської заборгованості. Це стосується, перш за все, інформації аналітичного обліку, яка необхідна для ефективного контролю за своєчасністю стягнення заборгованості і списання невідшкодованої частини. Крім того, необхідне управління заборгованістю і посилення ролі фінансової бухгалтерії, яка при численних неплатежах і складності розрахунків з кредиторами повинна давати висновок про фінансовий стан (платоспроможність, дохідність) підприємства. Тому першочергово для підприємства потрібно не частково, а повністю автоматизувати всі ділянки обліку для отримання повної й достовірної інформації з будь-якого відділу бухгалтерської служби з мінімальною затратою часу для цього. За умови впровадження наведених вище рекомендацій діяльність підприємства покращиться, що дасть змогу зекономити час на звітуванні бухгалтерського відділу та використовувати його ефективніше для планування розвитку підприємства та виходу його на новий рівень діяльності, що дасть змогу максимізувати прибуток, тобто досягти головної мети будь-якого суб'єкта економічної діяльності.

Отже, правильно організований внутрішній контроль за своєчасністю, повнотою й юридичною обґрунтованістю розрахунків з кредиторами – запорука успішного розвитку, стабільності та стійкості вітчизняних підприємств в умовах сучасних ринкових відносин.

Література:

1. Белокоз О. Внутрішній аудит дебіторської та кредиторської заборгованостей торговельних підприємств / О. Белокоз // Економічний аналіз : зб. наук. праць. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2011. – Вип. 9. – Ч. 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Econ/2011_9_1/pdf/byelokok.PDF.
2. Кондукова Е.В., Лісовий А.В. Аналітичні аспекти податкового дослідження стану розрахунків з контрагентами // Сталій розвиток економіки. – 2010. – № 3. – С. 285–290.
3. Економічний аналіз. Навч. посібник / М. А. Болдох, В. З. Бурчеський, М. І. Горбатов та ін.; За ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2013. – 556 с.
4. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Марусяк П. Д. Дебіторська та кредиторська заборгованості як основні регулятори кругообігу оборотного капіталу підприємства / П. Д. Марусяк // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 2. – Т. 2. – С. 139–142.
6. Рудницький В. Методологія і організація аудиту. – Тернопіль: Економічна думка, 2015. – 192с.